

קדושתה של יריחו ומצות ישובה

א

העיר הראשונה שאותה כבשו ישראל בבואם לארץ בימי יהושע היתה יריחו (יהושע ו). המקום הראשון שבו רצו להתנחל יהודים ולעבוד את אדמותיה בזמן החדש עם ראשית צמיחת גאולתינו היתה יריחו (ראה סעיף ד להלן). ובימינו אלה דורשים אויבינו שניסוג לראשונה מיריחו, והמאבק כיום להתיישבות יהודית באדמתה צריכה ללכד את כל הגאמנים לעם ישראל וארצו כדי לחסום כל אפשרות שחס ושלום יעברו האדמות הללו לידי גויים. יהושע שלח מרגלים ליריחו ואמר להם (יהושע ב) "ראו את הארץ ואת יריחו" ועל כך אומרים חז"ל (ילקוט שמעוני ליהושע) "יריחו היתה בכלל, ולמה יצאת מלמד ששקולה כנגד כולם". "ויריחו סוגרת ומסוגרת מפני בני ישראל אין יוצא ואין בא" (יהושע ו, א). ורבותינו אמרו (תנחומא בהעלותך), "יריחו היתה סוגרה (מנעולה) של ארץ ישראל. אמרו, אם יריחו נכבשת כל הארץ נכבשת — לפיכך נתכנסו לתוכה שבע אומות". ואף לעתיד לבוא, אומרים חז"ל (ספרי וזאת הברכה), עתידים גוג וכל המונו ליפול בבקעת יריחו.

ב

"והיתה העיר חרם היא וכל אשר בה לה" (יהושע ו, יז), יהושע הקדיש את יריחו וכל שללה לה. שתי סיבות מצאנו בחז"ל לקדושתה המיוחדת של יריחו (ילקוט שמעוני שם): "אמר רבי שמעון בן חלפתא, ועוד דבר אחד עשה מדעתו שלא אמר לו הקב"ה, כיון שכבשה בשבת אמר יהושע שבת קדש וכל שכבשו בשבת יהיה קדש. אמר רבי יהודה הלוי בר שלום אמר רבי יהושע: כתיב ראשית עריסותיכם תתנו לה, הואיל וכבשנו אותה תחילה בעשה אותה חלה לה".

ובמשניות מסכת תמיד (ג, ח) מסופר: "מיריחו היו שומעין קול שער הגדול שנפתח, מיריחו היו שומעין קול מגריפה, מיריחו שומעין קול בן ארזא מקיש בצלצל, מיריחו היו שומעין קול החליל, מיריחו היו שומעין קול גביני כרוז, מיריחו היו שומעין קול העץ שעשה בן קטין מוכני לכיור, מיריחו היו שומעין קול השיר. מיריחו היו שומעין קול השופר, וי"א אף קולו של כ"ג בשעה שהוא מזכיר השם ביום הכפורים; מיריחו היו מריחין ריח פטום הקטרת". ומפרש הראב"ד: "ומורי הרב החסיד ז"ל אמר, דכל הנך דקתני שהיו נשמעין מיריחו מעשה ניסים היו. ודווקא היה ביריחו נשמע ולא בשאר צדדים מפני שיריחו היתה כמו ירושלים מפני שהיא תחילת כבוש ארץ

ישראל. וכמו דתרומת דגן צריך לתרום כן גתרמה ארץ ישראל עצמה, ובשביל כך החרימה יהושע להיות קודש לפי שהיא כמו ירושלים. והיו נשמעין בה כל הגך דקתני כדי שירגישו בני אדם שביריחו יש קצת קדושה כמו ירושלים. כשהיה יהושע ביריחו התגלה אליו שר צבא ה' ואמר לו: "של בעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא" (יהושע ה, טז) ויהושע עשה כן. רק עוד פעם מצינו במקרא ציווי כזה — בהתגלות האלקית למשה בסנה.

ג

יריחו היא אחד המקומות הפוריים ביותר בארץ ישראל. בספר שופטים (א, טז) כתוב: "ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד, וילך וישב את העם". וחז"ל אמרו (ילקוט שמעוני שם): "עלו מעיר התמרים שהניחו דושנה של יריחו ובאו לפני יעבץ לערד ללמד תורה ויבא אלקים את כל אשר שאל, באו חסידים ללמד אצל חסיד, כשהיו מחלקין את הארץ הניחו דושנה של יריחו ת"ק אמה. אמרו כל מי שיבנה בית הבחירה בחלקו יטול דושנה של יריחו ונתנוה לבני יונדב בן רכב והיו אוכלים אותה ת"מ שנה עד שנבנה הבית וכיון ששרתה שכינה בחלקו של בנימין באו בני בנימין ופגו אותה". לומדים אנו גם ממדרש זה על הקשר בין ת"ק אמה על ת"ק אמה של הר הבית לבין ת"ק אמה על ת"ק אמה של דושנה של יריחו.

ובמשנה בבכורים (א, י) כתוב: "אלו מביאין וקורין מן העצרת ועד החג משבעת המינים מפרות שבהרים ומתמרות שבמעמקים". ובתוספתא (ח, ה) נאמר: "רבן שמעון בן גמליאל אומר "אין מביאין בכורין חוץ מן התמרים שביריחו". על הפסוק בבראשית "בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל", מובא בילקוט שמעוני (פרשת ויחי): "בבקר יאכל עד זו יריחו שהיא מתברכת בפירותיה, ולערב יחלק שלל זו בית אל שהיא מלקשת בפירותיה".

ד

בשנים תרל"ב—תרל"ו הוצעו אדמות יריחו למכירה, ורבני ירושלים ועסקניה עשו מאמצים כבירים לקנות את אדמות יריחו כדי שיוכלו לראות ראשית יישוב הארץ לעבוד אדמת קדש ולרצות את אבניה ולכונן את עפרה¹. ר' יהושע ילין מספר בזכרונותיו: "השקפתינו ומטרתנו בקניתינו זו היתה רחבה מאד. לא רק לרכוש לבו אלו הארבעת אלפים דונם היתה מטרתנו. אנחנו קוינו לרכוש לנו ע"י קניתינו זאת במשך הזמן את רכבות אלפי הדונמים החרבים והשוממים של גבולנו עד הירדן שעל פי החוק יכולנו לזכות בהם חינום, אם נהפכם מאדמות בור לאדמת מעבדה"². ומספר עוד רבי יהושע ילין: "קבלנו אז עלינו כל החברה הנזכרת לקרא בכל ימי הפסח אחר

1 במכתבו של הרב חיים אליעזר וקס זצ"ל אל הרב מאיר אוירבך זצ"ל מ"ד סיון תרל"ו, מובא בספר שם ושארית לנפש חיה, סימן ו. עיין בהוספות בסוף המאמר.

2 'זכרונות לבן ירושלים' לר' יהושע ילין, עמוד 68.

התפילה את פרק ו' בספר יהושע אשר בו מסופר כל הענין הזה (כבוש יריחו), וביום השביעי של פסח קראנו פרק זה שבע פעמים בלב, בטוח כי גם הפעם יתן ה' את יריחו בידנו. אך לא אסתייעא מילתא והשולטן לא רצה למסור אדמת ארצו בידי נתינים זרים והוא קנה אותם בעצמו, וכך נמנעה מיריחו הזכות להיות ראשית התיישבותנו החדשה בארץ ישראל, ובמקום יריחו קנו רבני ירושלים ועסקניה את האדמות שעליהם עומדת כיום פתח־תקוה" ⁸.

ה

באותן שנים של הפעילות לקנות אדמות יריחו (תרל"ב—תרל"ח), התעוררה גם שאלת ההיתר לקנות את יריחו לאור קללתו של יהושע. מהתנ"ך ומהתלמוד למדים אנו שהיה ישוב יהודי ביריחו גם בימי בית ראשון וגם בימי בית שני. בשופטים א, טז כתוב: "ובני קיני חתן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד וילך וישב את העם". רש"י מסביר: עיר התמרים — יריחו. ובשואל ב, י, ה מסופר על דוד ששלח ליריחו את האנשים שחצי זקניהם נקצץ על ידי מלך בני עמון: "ויאמר המלך שבו ביריחו עד יצמח זקניכם ושבתם". במלכים ב, ה, ה מסופר על בני נביאים שגרו ביריחו: "ויגשו בני הנביאים אשר ביריחו אל אלישע... וישבו אליו והוא ישב ביריחו". ובדברי הימים ב כח, מסופר על שבויים ששבו בני ישראל מיהודה שתיבאום ליריחו: "ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו בשביה וכל מערמיהם הליבשו מן השלל וילבישום וינעילום ויאכילום וישקום ויסקום ויגהלום בחמורים לכל כושל ויביאום יריחו עיר התמרים אצל אחיהם וישבו שומרון". ובנחמיה ג, ב כתוב: "ועל ידו בנו אנשי יריחו ועל ידו בנה זכור בן אמרי".

בתלמוד מסופר כמה פעמים על יהודים שהיו ביריחו. בברכות לז מסופר: "ומעשה ברבן גמליאל והוקנים שהיו מסובין בעליה ביריחו והביאו לפניהם כותבות ואכלו ונתן רבן גמליאל רשות לרבי עקיבא לברך" וכו'. ובסוטה דף מז, ב כתוב: "דת"ר משמתו חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקדש מישראל ואע"פ כן היו משתמשים בבית קול. שפעם אחת היו מסובין בעלית בית גוריא ביריחו נתנה להם בת קול מן השמים ואמרה יש בכם אדם אחד שראוי שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך" וכו'. ובתענית דף כז נאמר: "ת"ר עשרים וארבע משמרות בארץ ישראל ושתים עשרה ביריחו נפישן להו טובא? ? אלא שתיים עשרה מהן ביריחו. הגיע זמן המשמר לעלות חצי המשמר היה עולה מארץ ישראל לירושלים, וחצי המשמר היה עולה מיריחו כדי שיספקו מים ומוזון לאחיהם שבירושלים". ובמשניות פסחים נאמר: "ששה דברים עשו בני יריחו" וכו'. מכל המקורות הנ"ל לומדים אנו בבירור על קיומו של ישוב יהודי ביריחו, ועלינו לברר איך היה מותר לבנות את יריחו, הרי יהושע קילל את מי שיבנה.

בתלמוד בבלי בסנהדרין דף קיג מובא: "אמר רב חיסדא, יריחו דכתיב והיתה

העיר חרם לה' וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' אשר יקום ויבנה את העיר הזאת את יריחו בבכורו ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה. תניא לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו דכתיב בנה חיאל בית האלי את יריחו באבירים בכורו יסדה ובשגיב צעירו הציב דלתיה".

ובמורה ג' וכתב: "ולוה הטעם בעצמו, החרים יהושע מי שיבנה יריחו לעולם, להיות המופת הוא קיים ועומד, כי כל מי שיראה החומה היא שקועה בארץ יתבאר לו שאין תכונת בנין שנהרס אבל נשקע במופת". והרב יהוסף שוורץ (בעל תבואות הארץ) בספרו פרי הארץ ערך יריחו כתב: "ולדעתי לא קלל יהושע את בוני בתיה ובניניה כי אם בונה חומותיה לפי שהגס נעשה בחומה, לא תבנה עוד חומת העיר לזכר הפלאת הגס כמ"ש הרואה מקום חומות יריחו שנבלעו אומר ברוך שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה ועד שבא חיאל בית האלי היתה בלי חומה ונענש על בנין החומה"⁴. וכן הסביר הרב מאיר אורבך וצ"ל, שלפי הרמב"ם במורה ג' וכתב, האיסור הוא רק על בנין החומה. אך הוא הקשה: "שלפי טעם זה הלא חכמינו ז"ל פשוטו שיהושע קלל שלא יבנו אותה ויקראו אותה בשם עיר אחרת ולא עיר אחרת יקראו שמה יריחו, וברש"י סוף סנהדרין דאפילו שם יריחו ימחה מהעולם ולטעמיה של הרמב"ם, לאיזה צורך גאסר זה? ואף דיש לדחוק דזה אסור מטעם אחר, מכל מקום לא נוכל לסמוך על טעמים אחרים שלא נתבאר בדברי חכמי הגמרא"⁵.

אך גלע"ד להסביר את טעם הרמב"ם ואת דברי פרי הארץ, שכל הסיבה שיהושע קילל את מי שיבנה החומה, כדי שיראה הגס כדי שיוכרו ישראל מי שנתן להם חיל לכבוש את ארץ ישראל. ולכן אפשר להסביר, שאותו הטעם הוא גם לגבי הדין שאסור לקרוא עיר אחרת בשם יריחו, שאם היו הרבה ערים בשם יריחו, האנשים היו יכולים לשכוח את המקום המיוחד שבו נעשה הגס, והשם יריחו היה מאבד את יחודו כמזכיר מקום הגס (ולפי זה מובן למה בימי אחאב דווקא בנו את העיר יריחו, שבימינו נצחו ישראל במלחמות רבות ואפילו לא היו נופלין חללים, והיו בישראל שעבדו עבודה זרה ולא זכרו את ה' הנותן להם לעשות חיל).

הרב מאיר אורבך וצ"ל והרב חיים ברלין וצ"ל פסקו, שמותר להתיישב ביריחו ולבנותה, על פי התוספתא בסנהדרין: "רבי שמעון בן אלעזר אומר, לא אותה בנה אלא אחרת בנה ומשנבנתה הותרה לישב בה וכן הוא אומר ויגשו בני הנביאים אשר ביריחו אל אלישע".

ובירושלמי סנהדרין סוף פרק י כתוב: "תני ר"ש בן אלעזר אומר, ולא אותה בנו אלא עיר אחרת בנו מאחר שהיא נבנית מותר לישב בה. רבי יוסי ורבי יהושע בן קרח אומר, מה ת"ל ובנה את העיר הזאת את יריחו, אלא שלא יבנה עיר אחרת ויקרא שמה יריחו, יריחו ויקרא שמה עיר אחרת".

4 מובא ב'מרגליות הים' על סנהדרין דף ק"ג, ועיין עוד ב'עינים למשפט' של הרב יצחק אריאלי וצ"ל על סנהדרין דף ק"ג.

5 מובא ב'שם' ושאריה נלפש חיה' סימן ו. עיין בהוספות בסוף המאמר.

6 שערי תורה כרך א סימן מב. עיין בהוספות בסוף המאמר.

לפי התוספתא והירושלמי משמע, שחיאל בית האלי בנה עיר אחרת בשם יריחו, משום שקשה להם לומר שבנה את יריחו עצמה הרי מצינו שבני הנביאים ישבו בה והיתה בנויה מקודם, והם מסבירים היות שנבנתה מקודם מותר לישב בה.

הגר"ח ברלין זצ"ל מסביר שהיא נבנתה בידי עכו"ם, והוא אומר שגם אם נבנתה בידי ישראל מותר היה לישב בה אפילו למאן דאמר כל מה דאמר רחמנא לא תעביד, אם עביד לא מהני על פי התוספות בתמורה דף ו, שאם אדם בדה את האסור או מהני שעל אף שהסכימו בית דין של מעלה עם יהושע כמפורש בירושלמי פרק ט, בכל אופן מה שיהושע אמר זה נחשב לאיסור שבדה מעצמו. וצריכים להבין את הטעם של הירושלמי, מדוע אם בנאוה מותר לישב בה? אפשר לפרש את הירושלמי לפי הטעם במורה נבוכים, שיהושע קילל את בונה יריחו כדי שיראו החומה השוקעת, ואיננו חייבים להסיק מהרמב"ם במורה נבוכים כמו שפירש הרב מאיר אורבך זצ"ל, שהאיסור על בניין החומה בלבד, הרי הרמב"ם כותב שכל האיסור נובע כדי שיראו החומה השוקעת, ואם יבנו את העיר לא יראו את החומות השוקעות — אם יבנו על מקום החומות השוקעות. ולאחר שנבנית ואין רואים את החומות השוקעות, האיסור לבנות בטל ממילא, שהרי אין אפשרות ללמוד מכך על נס יריחו. וכעין זה ראיתי בתשובתו של הרב שמעון פוללאק זצ"ל שהביא בשם השכחת לקט' שכתב בשם הסוד רוא' (עיין בהוספות למאמר).

ועוד נראה לענ"ד להסביר על פי המובא בילקוט שמעוני שם: "כשהיו מחלקין את הארץ, הניחו דושנה של יריחו ת"ק אמה על ת"ק אמה, אמרו כל מי שיבנה את בית הבחירה בחלקו יטול דושנה של יריחו". ולכן קללתו של יהושע היתה בגלל שהיה רוצה שדושנה של יריחו שנכבשה ראשונה יהיה בה מעין קדושת ירושלים, וכל זה עד שתבחר ירושלים, ות"ק אמה על ת"ק אמה בתוכה יהיה הר הבית. אבל לאחר שנבנתה ירושלים ות"ק אמה על ת"ק אמה נהיה להר הבית, הותר ממילא לבנות את יריחו לבני בנימין, שקיבלוה תמורת מקום המקדש שהיה בחלקם. ולפי זה מובן מדוע נתנו לבני יונדב בן רכב, משום שהם לא היו גרים בבתים אלא באוהלים ולכן לא היה חשש שיעברו על האיסור. לכן בימי דוד שנבחרה ירושלים הותר לבנותה ובנו אותה, ודוד יכול היה לשלוח לשם את האנשים שהעמונים קיצצו את חצי זקנם, וגם בני הנביאים היו מותרים לגור בה.

וחטאו של חיאל בית האלי היה, שבנה עיר אחרת בשם יריחו. או אפשר לומר, כמו שפירש בעל 'פוש חיה' שישבו שם באוהלים וזה לא נאסר. ואפשר לומר לפי זה, שבעת שבנה חיאל בית האלי את העיר לא היו בה בתים. ולענ"ד לפי זה נראה לומר, שכל האיסור לבנות את יריחו היה רק בבית ראשון שהיתה בו קדושה שקידש יהושע, אבל לאחר חורבן הבית שבטלה קדושה ראשונה לפי ההלכה אז ממילא בטלה גם קללתו של יהושע. ובבית שני ובימינו אלה בוודאי שלא שייך לאסור את בנייתה. וב'משך חכמה' (לפרשת ראה) כתב: "ונראה באמר ארור האיש ודייק 'האיש' ולא צבור, פרוש שהצבור כל ישראל, אינם בכלל זה כמו דאמר בספרי על חייבי כריתות 'ונכרתה הנפש' ולא הצבור, כן גם כאן שהצבור אינם בכלל זה". וכן כתב

בעל השם משמעון? שהאיסור של בניית יריחו רק על יחיד ולא על ציבור. ונלע"ד להסביר את טעם האיסור על יחיד, היות שיריחו לא נתחלקה לשבטים לפי האמור במדרש, לכן נאסר על יחיד לבנותה היות שהיא שייכת לכלל הציבור, ולכן רק הציבור בכללו יכול לבנותה.

ובירושלמי סנהדרין כתוב: "לפי שרצו לרבות את ממונן שלטה בהן מאירה והיו מתמוטטין והולכין לקיים מה שנאמר בדבר ה' אלוקי ישראל אשר דבר ביד יהושע בן נון, כליל לה' אלוקיך ולא ידבק בידך". לפי זה גם מוכח ב'משך חכמה' ובתשובתו של הרב פולק זצ"ל, שאם יחידים בונים או מסתבר לרבות ממונן ואסור, ואם הציבור בונה לצורך ישראל בוודאי אין איסור.

היוצא מדברינו, שבוודאי אין שום איסור לבנות כיום את יריחו, וממילא יש לנו חיוב גדול לבנותה, כדי לקיים את מצות ישוב ארץ ישראל ובייחוד שקדושתה של יריחו גדולה והיא מעין קדושת ירושלים. ובוודאי עלינו ליישבה במהרה ולא להשאירה שוממה, ובייחוד שיש חשש חס ושלום שירצו למסרה לידי האומות.

על הפסוק בדברים לד, ג "ואת הנגב ואת הככר בקעת יריחו עיר התמרים עד צוער", אומר הספרי: "בקעת יריחו, מלמד שהראתו גוג וכל המונו שעתידים ליפול בבקעת יריחו".

ואני תפילה לה' יתברך, שנוכה לראות יריחו מיושבת על ידי יהודים כאשר אויבי ישראל גופלים בפניהם, ולא תוכל שום אומה להפריע את ישראל להתנחל בארצם.

7 הרב שמעון פולק, מובא ב'ציץ אליעזר' להרב אליעזר וולדנברג, כרך י וכרך יא. ע"י בתשובה בסוף המאמר.

תשובה מהרה"ג ר' שמעון פאללאק זצ"ל רב בבעלעניעש *

ע"ד אשר תמה הה"ג העורך נ"י באות ע"ה על המדובר בתוך מכתבי כעת מהגדלת והרחבת העיר יריחו בכמה ענינים שהוא לנגד השבועה והליטותא דיהושע על מי שיקום ובנה את העיר הזאת את יריחו וכמ"ש בשלהי סנהדרין וכו', אני תמה מאד, דהא זה לא היה אלא על אותו שיקום ויבנה אותה בתחילה לאחר שנחרבה, אבל לאחר שכבר גבנתה וגשתכללה עכ"פ אין שום אסור להתיישב שם או להגדיל ישובה ובנינה, כמ"ש הירושלמי בפ"י דמאחר שהיא נבנית מותר "ליישב" בה ע"ש. והלשון "ליישב" ולא "לישב" ודאי משמע לעשות שם ישוב אף בבנין בתים וכדומה. ועיין ב"ק ד"פ ומג"א סי' ש"ו סק"ב וברש"י שם בשם הירושלמי, ופירש"י דמגילה ד"ג ע"ב ד"ה שישב וכו', ואין לומר שהכונה בהך ליישב רק ליישבה בעלמא דהא זו משנה שא"צ היא, דהא כיון שהשבועה לא היה אלא על ובנה וכו' מהיבא תיתי נימא לאסור הישיבה בה. ועוד דהא א"כ לא הו"ל לתלות ההיתר מאחר שהיא נבנית וכו', אלא בפשיטות הלשון אשר יקום ובנה וכו' דמשמע שהאסור הוא רק על הבנין ולא על הישיבה בה. ונראה שההיתר הוא רק מצד שכבר נבנה עכ"פ, וממילא אשתרי ליה הדבר לגמרי אף להתיישב שם בבנין בתים וכדומה, דאין לומר דמאחר שהיא נבנית וכו' היא לרבותא דאף שנעבדה בה ע"י הבנין עבירה מ"מ אין בה איסור ישיבה מצד לא תאכל כל תועבה, דכל שתיעבתי לך הרי הוא בכל תהנה, וכמו שהעיר המגתח חנוך תס"ה לענין ישיבת עיר הנדחת ע"ש, דהא באמת אנן לא ק"ל כלל הא דכל שתיעבתי וכו'. ועיין פלתי סי' פ"ו סק"א בסופו וצל"ח בחולין דף קי"ד ודף קט"ו. ועוד דבשלמא בעיר הנידחת שפיר יש מקום לדון בו מצד כל שתיעבתי וכו', כיוון שהוא אסור תורה על כל פנים, מה שאין כן האיסור שביריחו שאינו אלא אסור שבדה מהלב מצד גזירת חרם ונידוי. ועיין שו"ת הרא"ש כלל ס' דין ד', ונודע ביהודה מהדורה קמא יורה דעה סימן מ"ו וחושן משפט סס"י סעיף א', ודאי לא שייך בו כל שתיעבתי וכו' דאפילו כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד וכו' לא שייך בו דהיינו באיסור שבדה מהלב כמו שכתבו התוס' בתמורה דף ו' ע"א. מכל שכן שלא שייך בו כל שתיעבתי וכו' כמו שמשמע גם כן מהתוס' תמורה דף ד': ד"ה רבא וכו', ועל כל פנים דבהך מאחר שניבנית מותר ליישב בה. אשמיעינן דמיכיוון שניבנת אזיל האיסור לגמרי ומותר לעשות בה אף ישוב מחדש או להגדיל ישובה בבניינים חדשים. וכן משמע מהתוספתא שם סוף

* מתוך 'תל-תלפיות', בעריכת הרב דוד צבי קאטצבורג זצ"ל, מחברת כו, מכתב טו (ר"ח ניסן תרע"ט), סימן פב.

סנהדרין דנקטה משנבנתה הותרה וכו' עיי"ש שהביא ראייה לזה ממה שכתבו ויגשו בני הנביאים שהשאיר ביריחו וכו'.

וטעם הדבר יש לומר ע"פ מה שכתב בשכחת הלקט בשם הסודי רזא דהא שיהושע גזר על יריחו שלא תבנה עוד כדי שיאמתו הדורות זו החומה נפלה בנס, ויתנו הודאה לקב"ה יעויין שם. וממילא כל זה שייך אם לא היה נבנה כלל שאז היה ודאי הכר לנס מזה שאנו רואים העיר נפולה וחריבה, אבל כיון שניבנת על כל פנים ודאי אזל ההיכר בזה וממילא אין שום יתרון במה שנמנעים להרחיב בניינה כמובן. (ועיין גם כן ר"פ הרואה דף נה: ומגן אברהם, רס"י רי"ח מברכת הודאה על חומת יריחו שנבלעה, ומה שהקשה שבות יעקב שם דאיך אפשר לומר שחומת יריחו נבלעה? דהא בסנהדרין דף ל"ז אמרו דמיום שפתחה הארץ את פיה לקבל דמו של הבל שוב לא פתחה את פיה לטובה עיי"ש. גלענ"ד ליישב על פי מה שכתבו המקובלים בשם האר"י ז"ל שנפילת חומת יריחו היתה להכנעת קליפת נוגה המסבבת אותה עיי"ש, וממילא אף שנפילת החומה היתה לטובה מכל מקום לא היתה נפילה גמורה דאם נתבטלה החומה לגמרי היתה הקליפה מתבטלת לחלוטין, אבל ע"י שנבלעה בארץ לא נתבטלה אלא לשעה, דהא שייך בה לומר גוד אחית למעלה מחיצותיה כמובן. ואי קשיא הא קימא לן לכאורה ממה שכתוב בזבחים דף צ"ו, דשברי כלי חרס היו נבלעים במקומם, אך אפשר לומר כיון שאין זה אלא שלא לעשות אשפות בעזרה הווה ליה רק כמלאכה שאינה צריכה לגופא ולא כטובה גמורה.)

ובאמת נראה כן להדיא גם בשישה דברים שעשו אנשי יריחו. דבמשנה בגמ' בפסחים דף נ"ח ומנחות דף ע"א דהיינו ישראל שדרו ביריחו (ועיין גם כן במשנה פרק ג' דתמיד, ובגמ' דיומא דף כ' ודף ל"ט). ומלבד מה שבלי ספק בנו להם אנשי יריחו שם גם בתים וחצרות כפי מה שהיה צריך להם ולגילויים אליהם. (והא ודאי שאין בזה שום חילוק כמה יהיה הבנין אם מעט או הרבה דאפילו לענין עיר הנידחת דכתיב בה לא תבנה עוד דהיינו לכמות שהיתה, מ"מ הוה האסור בבית אחד או ב' כמו שכתב המעשה רקח פ"ד הלכות עבודה זרה בדעת הרמב"ם שם. ופלא עליו וביותר על המנחת חינוך סימן תס"ה, דפשיטא ליה שעל בית אחד או יותר אינו עובר אלא בבתים הרבה, עיין שם שלא זכרו מדברי הרמב"ם בספר המצוות מל"ת כ"ג שכתב שכל מי שיבנה בה "דבר" וכו', דמשמע להדיא אף בכל שהוא, אלא שיהיה אותו כל שהוא על כל פנים בבנין ולא בגנות ופרדסים. ולענין העיר יריחו דודאי אין ג"מ בה בין בנין מועט למרובה). עוד זאת דהא מפורש שם בגמ' על כל פנים דמה שהיה להם שם ביריחו גנות ופרדסים והרכיבו דקלים וקצרו וגדשו שם וכדומה היה בודאי ברצון חכמים יעוי"ש. ואם נימא שאסור זה על יריחו הוא אף לאחר שנבנה ודאי לא היה זה גופא ברצון חכמים דהא חזינן דלענין עיר הנידחת שעושים בה גנות ופרדסים הוא רק מדכתיב בה לא תיבנה "עוד". ועיין חידושי הר"ן. סוף סנהדרין. וממילא כיוון שבאסור בנין יריחו לא כתיב "עוד", ודאי הוא שייך גם בגנות ופרדסים. עיין כתובות דף קי"ב רש"י ד"ה מבונה, ועיין מהרש"א במגילה דף י"ב ע"א ד"ה בחצר וכו'. ועכ"ח שאסור זה לא היה אלא על אותו שהיה בונה אותה בתחילה לאחר שנחרבה

ע"י יהושע. והיינו שהרמב"ם לא הביא איסור זה דיריחו כלל כיון שלא היה נוהג אלא לשעה. וכבר ידוע דרכו בקודש של הרמב"ם שלא להביא בחיבורו אלא דברים שנוהגים לדורות ולא לשעה, משום הכי כתב גם כן בפרק ד' מהלכות עבודה זרה לענין עיר הנדחת ואינה נבנית לעולם "וכל" הבונה אותה לוקה וכו', ולא ו"הבונה" אותה וכו', לפי שאצל העיר יריחו היה האיסור רק לשעה ורק על הבונה אותה בתחילה קמ"ל דבזה דהיינו בעיר הנדחת דכתיב בה והיתה תל "עולם" היה האיסור לעולם ועל "כל" הבונה אותה הן אותו שבונה אותה בתחילה או אח"כ. ופלא על הרב הגאון העורך שתמה על הרמב"ם שלא הביא הא דביריחו בין תלושין ובין מחוברין אסור וכו', דהא זה ודאי לא קאי אלא על אותו זמן שלא נבנתה עוד יריחו, דהא אח"כ ודאי בין תלושין ובין מחוברין מותרין כמו שכתוב בפסחים ומנחות, שאנשי יריחו קצרו וגדשו ואכלו מתחת הנושרים וכדו'. ועיין גם כן ברש"י דברכות דמ"ג על הא דמשחא דאפרסמון מברך עליו בורא שמן ארצנו וכו', שהיה גדל ביריחו ועל שם הריח היתה נקראת יריחו. והוא האמור בספר יחזקאל שיהודה וארץ ישראל... וכולי' בזה וכן כתב רש"י ביחזקאל בשם יוסיפון עיין שם. והן אמת שבגמרא בשבת דף כ"ו אמרו דכורמים אלו מלקטי אפרסמון מעין גדי וכו'. אך יש לומר דזה גופא הוא בגבול יריחו, דהא מצינו בדברי הימים ב' פרק כ' והנה בחצצון תמר הוא עין גדי, ועיין פרוש רש"י שם, ובפרשת לך לך על הפסוק וישובו ויבואו אל עין משפט וכו' ומזרחי ונתל"ג שם, וכבר ידוע שיריחו היא עיר התמרים. ועיין בסיפרי פרשת הברכה דמפלת גוג וכל המונו תהיה גם כן בבקעת יריחו.

ואי יש לעיין בזה, הא יש לעיין דמאחר שלא נודע לנו עתה על כל פנים מב' יריחו. ובתלמודן ובירושלמי ובתוספתא מבואר שבניו של חיאל בית האלי לא היו בעיר יריחו עצמה אלא בעיר אחרת שנקראת יריחו. נימצא שיריחו עצמה נשארה חריבה ושוממה לגמרי מבלי שום רושם עד שלא נדע אפילו היכן היתה. ועיין פרשת מסעי וביהושע פרק ט"ו ובכורות דף נ"ה, וממילא יש לחוש בכל אותו הצד שהיתה יריחו העברה שלא לעשות ולבנות בו שום קאללאניע חדשה על כל פנים מצד הספק, דדילמא היתה שם יריחו בעבר ונשארה באיסורה גם עתה מאחר שלא נבנתה עוד מעת שנחרבה. ואין לומר שאותו המקום של הקאללאניע בטלה ברוב השטח של אותו הצד שלא היה עליו יריחו בעבר, דהא הוה ליה קבוע דכמחצה על מחצה דמי. וכמו שהקשו הראשונים והאחרונים לענין חרישה זוריעה שבכל העולם דילמא הוא נחל איתן. ורוב התרוצים של קושיא זו אינם מעלים ארוכה לענין החשש של יריחו. ועיין שער המלך פרק א' מהלכות מגילה ופלתי סימן ק"י סק"ב, ופרי מגדים בשפ"ד סק"ד ד"ה הגה וכו' וברכי יוסף שם צרור החיים דסוגיא דראוה מדברת מהגאון ר"מ בנטש וצ"ל, אך לפי עניות דעתי אין לחוש מ"מ בזה דהוה ליה קבוע שאינו ניכר על כל פנים, ונהי שמדרבנן יש איסור גם בקבוע שאינו ניכר. ועיין פרישה ופרי חדש ביורה דעה סימן ק"י ובפלתי שם. מכל מקום יש לומר שזה דוקא בדבר האסור מהתורה על כל פנים, מה שאין כן בגזירת נידוי וחרם של יהושע שאינו אלא מדברי קבלה ודאי אין להחמיר בה בקבוע שאינו ניכר. ועיין ט"ז אורח חיים סימן תרע"ג סקט"ו ופרי מגדים

ולבוש, ושערי תשובה שם ועוד, דכיוון שהשבועה והחרם בזה היה רק על מי שיקום ובנה את העיר "הזאת" וכו', ודאי לא היה אלא כשהיא העיר הזאת דהיינו שהיא באמת אותה העיר הידועה, אבל כשלא נודע לנו אם היא העיר הזאת לא היה עליה איסור זה כל עיקר. והטעם בזה כיון שכל עצמו של החרם בזה לא היה אלא מצד שאם יראו אותה חרבה ושממה יתנו שבח והודיה לקב"ה על הנס כמו שכתבנו בשם הסודי רזא. ממילא לא שייך זה אלא אם מקומה ידועה כמובן כמו שכתבתי במקום אחר ליישב על זה הדרך גם בקושיא מנחל איתן, דכיון שכל האזהרה שלא לעבוד בו הוא רק להזכיר ולפרסם בלב כל עוברי דרך כי על דבר שגרצח איש אחד נערפה העגלה במקום ההוא ונשאר חרב לעולם ויניעו לבבם על זה להרחיק ענין הרציחה מאד כמ"ש הרמב"ם במורה נבוכים והחנוך סוף פרשת שופטים. א"כ כ"ז הוא רק אם בכל נחל בעלמא יש היתר לחרוש ולזרוע או יש היכר במה שנמנעים מנחל זה לחרוש ולזרוע שבודאי נערפה שם עגלה ע"ד הרציחה. משא"כ אם אנחנו נקום ונאסור לחרוש ולזרוע בכל נחל ונחל או לא יהיה שום היכר ופרסום בזה, וכל שאין היכר ופרסום לזה ממילא אין שום איסור לחרוש ולזרוע אפילו בנחל זה עצמו שנערפה שם העגלה. וכמו כן י"ל לענין האיסור בנינה של יריחו דכל שלא נודע לנו עכ"פ המקום אם הוא של יריחו לא שייך בה כלל האיסור שלא לבנותו וליסדו. וה"נ י"ל לענין חשש הבנין באיזה מקום שיהיה בא"י מצד עיר הגדחת שר"י העיד לנו בפ' סורר ומורה שישב על תלה, כיון שהאיסור בזה הוא ג"כ בלי ספק מצד שיתפרסם ע"ז גודל המכשול והתקלה של עבודה זרה עד שמצד זה נשארה העיר חרבה לעולם, וממילא כל שלא נודע לנו כלל מקומה עד שנצטרך לאסור הבנין מצד זה בכל המקומות, אול ליה האיסור בזה לגמרי. ואכן באמת קשה לסמוך על טעמא דקרא שאנו דורשין בזה מעצמינו. ועיין בסנהדרין דט"ו ע"ב ומג"ח סי' תס"ד ובהשמטות שם בסופו. וצ"ל שההיתר בזה וכדומה הוא רק כיון שאינו אלא קבוע שאינו ניכר עכ"פ שאינו אסור אלא מדרבנו, ממילא אין לחוש בזה כיון שאם היינו באים לחוש ע"ז היה אסור הבנין בכל א"י, וממילא הו"ל בכלל גזירה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה. וכמ"ש הפרמ"ג בשפ"ד שם ד"ה החלק ב' וכו' לענין נחל איתן דכיון דלא אפשר אוקמיה אדין תורה ע"ש.

ואמנם בהא ד"ובנה את העיר הזאת את יריחו" שדרשו בתלמודן וגם בירושלמי שלא יבנה עיר אחרת על שם יריחו או יריחו ע"ש עיר אחרת וכו', יש לי לעמוד בו דהא לפימ"ש בירושלמי פ"ז דגדרים דהא דכתיב ויהי בהיות יהושע ביריחו היינו בבתים שמחוץ לחומה שהיו נקראים ג"כ על שם יריחו, כמו שכתב בקרבן העדה ושירי קרבן שם. ועיין ג"כ בתלמודן בנדרים דף ג"ו ודאי הוצרך לומר את העיר הזאת את יריחו למען דעת שהאיסור הוא הן על העיר עצמה והן על הבתים שמקיר העיר וחוצה שנקראים עכ"פ בשם יריחו, ולא שהאיסור הוא רק על עיקר העיר או על עיקר יריחו. וממילא מנ"ל שבעיר אחרת ע"ש יריחו או יריחו ע"ש עיר אחרת איכא ג"כ איסור. ועיין שו"ת חכם צבי סימן קכ"ד וצ"ע.

וכעת עלה בלבי סתירה גדולה וגוראה לכאורה בעיקר הבנין דאיך אפ"ל כלל שיהיה ביריחו עצמה איסור ושקודם שנבנתה מאיזה אדם עכ"פ יהיה איסור לישב

בה ושפירותיה התלושין והמחוברין יהיו אסורין, דהא מקרא מלא הוא בריש שופטים
 "ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים" ופירש"י והילקוט שם הוא יריחו שניתן
 להם דושנה של יריחו לאכלה עד שיבנה בית המקדש ומי שיבנה בית הבחירה בחלקו
 יטלנה כדי שיהיה לכל ישראל חלק בבית הבחירה ונתנוהו לבני יתר ת"מ שנה וכו'.
 וכן איתא בספרי וילקוט פ' בהעלותך ואבות דר"ב פל"ה. ועיין ג"כ בסנהדרין דק"ד
 ודק"ו, וסוטה ד"א ומד"ת פ' יתרו ומד"ר פ' שמות ופ' יתרו וגם בשופטים ג' פסוק
 י"ט. והיא תמיהה גדולה ונוראה שאין למעלה ממנה. ומתוך חומר הנושא אפ"ל
 שהשבועה והחרם בזה לא היה אלא על ישראל ולא על גרים, ואף שלשון השבועה היה
 ארוך האיש וכו', מ"מ מצינו באיש ג"כ שלא נכלל בו גר וכמ"ש במדר"ר ר"פ ויקרא.
 ועיין שד"ח מעין א' כלל שני"ג, ופאהש"ד מע"א כלל ט"ו. ומאחר שבני קיני היו גרים
 היה שפיר מותרין לישב ולבנות העיר ואף שאח"כ לקחו אותה בני בנימין מהם מ"מ
 הא מאחר שנבנתה שוב אין בה איסור כ"מ מהירושלמי והתוספתא. או אפשר דכמ"ש
 חז"ל ב'איש' כי יהיה טמא לנפש וכו' דרך "איש" גדרה ואין הצבור נדחין מאחר
 שהטומאה הותרה בהן, ה"ב י"ל בה ארוך "האיש" וכו' אשר יקום ויבנה וכו' שקאי
 רק על איזה איש פרטי שיקום ויבנה אותה מעצמו ולדעת עצמו ודומיא דחילאל בית
 האלי שבנה לו העיר ע"ש יריחו לדעת עצמו, דע"ו ודאי יש קפידא וסכנה בדבר מצד
 ז' כחות הטומאה שנמצאו בה כנודע. אבל אם הצבור בונים אותה או שהבונים אותה
 בונים אותה לדעת הצבור ובהסכמתם, ודומיא דבני קיני שנתיישבו שם בהסכמת
 הצבור, ודאי אין בהו חשש שזכותיה דצבורא דנפישא מגינה עליה שאין שטן ופגע
 רע במגורם. וכמו שמצינו גם בקידושין דכ"ט לענין המזיק שאיננו לתנינא דו' ראשין
 דהיינו ז' כוחות הטומאה כמ"ש המהרש"א שם שזכותיה דר"י בריה דראב"י אהני ליה
 לבטל אותו. (ואפשר דמה"ט נאמר וירא את הקיני וישא משלו ויאמר "איתן" "מושביך"
 וכו' דהא הך איתן מושביך דרשו ליה חז"ל בפ' עגלה ערופה לנחל איתן ע"ש. ומאחר
 שמושבם של קינים, שהיה לשאר בני"א איסור ליישב בה ולעשות בה גנות ופרדיסין,
 דהו"ל כמו הנחל איתן בצד מה... אני קורא בהם איתן מושבך וכו', או שמאחר שחז"ל
 נקטו בלשונם שניתן להם דושנה של יריחו וכו'. ובילקוט הגירסא דושנה של יריחו
 ת"ק על ת"ק אמה וכו'. ואפשר הוא מאחר שהסכימו שמי שיבנה בית הבחירה בחלקו,
 יטול אותה ממילא נתן להם אותה דוקא במידה זו של ת"ק אמה על ת"ק אמה כנודע.
 והיינו שאמרו ג"כ פ"ג מתמיד דמיריחו היו נשמעין כל הזברים שהיו נעשין במקדש
 עי"ש). ואפשר שלא היה זה כלל יריחו אלא איזה מקום מחוץ ליריחו ומחוץ לעיבורה
 שע"ז לא היה שבועה אך קשה עוד יותר דאיך למדו מהא את העיר את יריחו לא
 יריחו ע"ש עיר אחרת, ולא עיר אחרת ע"ש יריחו, הא איצטריך לנקוט בשבועה את
 העיר את יריחו למעוטי אותו המקום של ת"ק אמה על ת"ק אמה שהיא דושנה של
 יריחו שאינו בכלל העיר יריחו, ... ובכל הנ"ל עד שיבוא מורה צדק במהרה בימינו.

תשובה מזה"ג מהר"ר שמעון פאללאק זצ"ל רב בבעלעניעש *

מה שהשיג הה"ג העורך נ"י על דברי באות פ"ב דאיך אפ"ל דהך עיר אחרת בין תלושין ובין מחוברין אסור יהיה קאי על העבר כיון שנקטוהו בלשון הווה וכו', הוא פלא מאד, דמלבד מה שלא היה לו לבנות יסוד על דקדוק קלוש כזה בשכבר ידוע שכל הש"ס מלא מלשונות הווה כאלה אף בדברים שלא נהגו בימיהם ומכ"ש בכזה שי"ל שהוא אגב כעיר הנדחת שברישא. ועוד דהא באמת אין זה כלל בכלל לשון הווה כיון שנקטו בברייתא זו ברישא "היו בה" וכו' "ולא יש בה" וכו', כמו בברייתא הקודמת שם שנקטו בה "יש בה" ... מזוזה בלשון הווה, י"ל שנקטו בזה במכוון כן משום האיסור יריחו שבסיפא ולהורות שהאיסור בזה הוא רק על העבר. עוד דהא בלא"ה פשיטא שאיסור זה שעל האילנות של יריחו אינו אלא לשעה דהיינו רק על אותם אילנות שהיו בה אז בשעת הכבוש שלה כיון שהאיסור שלהן אינו אלא מצד שהחרים את כל אשר נמצא בעיר ולא מצד השבועה והליטותא שלא לבנות וליישב העיר דז"א אלא שלא ליישב ולנטוע אותה מחדש. אבל משנטעו בה האילנות עכ"פ מחדש ודאי אין בהן שום אסור.

ואמנם אף לענין לבנות ולנטוע גופא — אף שבמאמרי הקודם צידדתי לאיסורא מצד יריחו הישנה שלא נבנתה עוד וכמ"ש ההה"ג העורך נ"י בשם הה"ג מזהרע"י שלעזינגר נ"י בפשיטותא שלא נבנתה ושא"א כלל להיבנות ולהתיישב מ"מ עתה נחמתי בדבר, דמאחר שכל דברי חז"ל עכ"פ מלאים מישובה של יריחו שקאי לפי פשוטם בודאי על סתם יריחו דהיינו על יריחו זו הישנה ובפרט התיישבות בני קיני ביריחו היה בודאי ביריחו הישנה ולא ביריחו של היאל שלא היה בימיהם עוד בעולם. וכן מצאתי במד"ר על רות בתחלתו שהך ויגשו בני הנביאים אשר ביריחו וכו' גופא שיליף התוספתא מיניה דלאחר שנבנתה הותרה היא העיר יריחו המקולקלת ביותר מצד שאררה יהושע יעו"ש. דמשמע ודאי שהיא יריחו הישנה גופא למה לא נימא באמת שיריחו זו הישנה ג"כ נבנתה באיזה זמן ע"י איזה אדם או ע"י איזה אומה וממשלה או ע"י בני קיני שהותר להם הדבר ע"פ הדבור או מצד שהיו גרים וכדומ' כמש"ל (ושחורבת יריחו היא רק מיריחו של היאל שנחרבה ביני וביני) וכמ"ש הה"ג העורך בעצמו בשם תבואת הארץ שאומרים על כפר ידוע שהוא כל מקום יריחו שבימי קדם וכו' וממילא ודאי ניחא הרמב"ם עוד יותר במה שלא הביא מאיסור יריחו כלל וכלל שאזיל ליה אותו האיסור מעת שנבנתה עוד מקודם לזמן התלמוד לגמרי.

* תל תלפיות, שם, סימן צא.

ובכ"ו א"א לסמוך ע"ז מאחר שאין ברור עכ"פ בזה שהך ישוב יריחו שנזכר
במקראות ובדברי חז"ל היה במקומה של יריחו הישנה ממש דדילמא אינו אלא בגבול
יריחו ומחוץ לעיבורה — ואי משום שאותו המקום שיבנו הקאללאניע עליה זה יהיה
בטל עכ"פ ברוב של אותו השטח שנכנס בכלל הספק של יריחו הישנה וכמו לענין
החשש של נחל איתן דמקלינן בה מצד דהו"ל קבוע שאינו ניכר כמש"ל, דהא י"ל
דשאני נחל איתן, דליכא ביה אלא איסור, משא"כ לענין הליטותא של יהושע דאיכא
ביה גם סכנתא לא מהני בה רוב. ועיין רש"י חולין ד"י, ותוס' פסחים דקט"ו ע"ב
וטו"ז יורה דעה ס' קט"ז סק"ב וכדו'. אך במקומות שיש שם איזה ישוב עכ"פ ודאי
זין שום חשש להרבות ישובה ובנינה דמאחר שנבנתה עכ"פ ודאי הותרה לגמרי כן
נ"ל ברור כשמש ב"ה.

שו"ת 'שם ושארית לנפש חיה'

סימן ו

ב"ה י"ד סיון תרל"ו לפ"ק קאליש

כבוד ידידי מחותני הרב הגאון הצדיק תפארת ישראל חמדת הזמן מופת הדור כבוד קדושת שמו מו"ה מאיר אוירבאך שליט"א.

הנה הגביר ר' ליב קאשמיראק נ"י בא לכאן והראה לי אגרת כבו"ג הכתובה קודם חג הפסח, על דבר הכברת ארץ אשר עומד לגמור, אשר היא דושנו של יריחו, ושאל עצתי; וגם אנכי יעצתי שיקח חבל בזה, ונפשו נכספה מאד ורוחו מליאה תשוקה להיות לו חלק ונחלה בארץ הקדושה, ואנכי בכל אלה התשובות אשר השגתי עוד לא רפו ידי ועוד אקוה שיהיה עוד מקום אשר בימינו נוכל לראות ראשית ישוב הארץ לעבוד אדמת קודש ולרצות את אבניה ולחונן את עפרה.

וע"כ הנני מבקש מכבוד מחו' הגאון נ"י אשר תיכף ומיד כאשר יראה מכתבי זה ימחול להשיב תיכף אם בא הדבר לידי גמר בקנין הלזה, וגם כמה חלק יוכל לקחת הגביר הנ"ל הכל באר היטב, וכמה יעלה מחיר האדמה, וגם כמה יעלה הוצאות הבנינים אשר נצטרך להעמיד עליו, וגם כלי העבודה והבהמות הכל באר היטב. ואז כאשר אשיג תשובת כבוד גאונו נשלח תיכף איש לשם לעשות הכל כאשר יצוה עלי כבוד מחו' הגאון נ"י, טוב יותר אשר כבוד מחו' הגאון נ"י ישיב ע"י טעליגראף והוצאות הטעליגראף אחזיר בתשוואות חן. וגם שואל הגביר הנ"ל אולי יהיה באפשרי לשלם עם נייר טערקיש (כנראה הכוונה למטבע הטורקי), וגם בדבר החדר שיש לו באהל יעקב שואל הגביר הנ"ל מי שדר כעת בחדרו.

דברי ידידי מחו' הדוש"ת באהבה רבה ואהבת עולם כל הימים בלב תמים חיים אלעזר וואקס אב"ד קאליש

גם אנכי דו"ש ידידי ורב חביבי הרב הגאון הגדול הצדיק המפורסם פאר הדור חמדת הזמן כקש"ת מו"ה מאיר אוירבאך שליט"א. גם אנכי באתי לבקש מכבוד ידידי נ"י להשיב תיכף ולא לאחר, כי יש לי כמה טעמים בדבר אשר אחפוץ לדעת וגם אם לא יוגמר הדבר הזה בדעתי לעשות על זה קרן קיימת שתחול על בית בווארשא שיהיה התכנסה לא"י בכל שנה. וגם אנכי אבקש שישב ע"י טעלעגרף במוקדם האפשרי לקאליש או לווארשא.

נא' יהודא ליב קאשמיראק

בעת כותבי האגרת נסתפקתי אם מותר לבנות בית ביריחו לפי שקילל יהושע, ובסוף סנהדרין (קיי"ג ע"א) איתא דאסור לבנות יריחו ע"ש עיר אחרת, ולא עיר אחרת ע"ש יריחו. וברש"י ובילקוט (במדבר י' ל"ב) מביאים מהספרי הדרש לפסוק והי' הטוב שהוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך שהניחו דושנו של יריחו למי שיבנה ביהמ"ק בחלקו, ונתנוה לבני יתרו ליוגדב בן רכב, וכיון שגבנה ביהמ"ק בחלקו של בנימין, באו בני בנימין ליטול חלקם. עמדו ופנו אותם מפניהם שנא' (שופטים א) ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים. וא"כ ראינו שיריחו היתה עיר מיושבת. ואפשר שדושנו של יריחו אינו עיר יריחו ממש, או אפשר דרך לבנות חומה אסור שע"ז היא נעשית עיר בהוקף ולבסוף ישב, כאשר קילל יהושע (יהושע ו' כ"ו) בבכורו ייסדנו ובצעירו יציב דלתותיה והם דלתות החומה שהם דלתות העיר. ואם נאמר דגם בית אסור לבנות יש לספק אם בית אחד ג"כ אסור, או דוקא כשיעור עיר, ולא יהי' אסור רק זה המשלים לשיעור עיר (א) ובעיר הנדחת הדין דאסור לבנות בית אבל לעשות גנות ופרדסים מותר (רמב"ם פ"ד מה' ע"ז ה"ח), והיה אפשר לומר דמש"ה בני יוגדב בן רכב לא בנו בתים רק ישבו באוהלים לשמור הגנות והפרדסים כיון שדרו ביריחו. וגם אפשר לספק כיון דלא נודע מקומה של יריחו בדיוק, אם מותר לבנות בככר הזה מספק, או דנימא דהוי קבוע וכקושיא דנחל איתן וגם יש לספק אם מותר לקרות העיר ע"ש יריחו, דהרי גם עיר אחרת אסור לקרות ע"ש יריחו, ואפשר דמש"ה נקראת עיר התמרים ולא יריחו (ב). ונמצא שאמרו ונשמע קולו ביריחו (יומא ל"ט ע"ב) ואפשר דקאי על המקום ולא על העיר. אין לי פנאי להביט בספרים. בעת תתימת האגרת ראיתי ברד"ק שהביא בשם הרמב"ם הטעם שלא יבנה עוד שנכיר הנס מנפילת החומה, (ג) וא"כ היה החרם רק על בנין החומה.

וזה מה שהשיב לו הרב הגאון ר' מאיר אורבאך זצ"ל :

במה דהערה כ"ג אם מותר לבנות בית ביריחו, לפי שקילל יהושע, כבר התעוררו בזה כו"כ חכמים ונו"ג בזה זה כמה פעמים ימצאו בכתבי עתים בגאליציע (ד) ובאמת לפי מ"ש הרמב"ם להיות המופת קיים שנפלה חומת עיר יריחו תחתיה, וכל מי שיראה החומה שוקעת בארץ יתבאר לו שאין זה תכונת בנין נהרס כך אבל נשתקע במופת. אם

א. בענין מה דמסופק אם אסור לבנות אפי' בית אחד, או דוקא כשיעור עיר. עי' בשו"ת מוצל מאז למהר"י אלפנדין ז"ל סי' נ"א שנסתפק בן בעיר נדחת ועי' בבריית משה על הסמ"ג מצוה ל"ח כ"ה שמאריך לבאר ספיקו של המצ"מ. ועי' בס' מנחת מצוה תס"ה לענין עיה"נ שכתב שאין סברא שיהיה חייב בבונה בית אחד.

ב. ומ"ש ואפשר דמש"ה נקראת בשופטים א' בשם עיר התמרים ולא יריחו מפני שאסור לקרות בשם יריחו. קשה הלא גם בדברים ל"ד ג' נאמר בקעת יריחו עיר התמרים, וזה היה עוד לפני איסורו של יהושע.

ג. ועי' בסוטה מ"ח ע"ב שפעם אחת היו מסובין בעליות בית גוריא ביריחו וכו'.

ד. לא ידוע באיזה כתבי עתים שבגאליציע נמצא מו"מ ע"ד ענין יריחו. אולם מצאתי בהירחון "שערי תורה" שנת תרס"ג סי' מ"ב שנדפס שם תשובה מהרב הגאון ר' חיים ברלין ז"ל בענין האיסור של בניית עיר יריחו, והאיסור לדור בה, וכן גם ע"ד לבנות עיר אחרת ולקראתה בשם יריחו.

כן עכשיו שכבר נבנה החומה מחדש ולא נראה החומה השוקעת, ואף רושם חומת העיר לא ניכר, שוב מותר לבנות. אולם באמת לפי טעם זה יקשה הלא חכז"ל פירשו שיהושע קילל שלא יבנו אותה ויקראו אותה בשם עיר אחרת, ולא יבנו עיר אחרת ויקראו שמה יריחו, וברש"י סוף סנהדרין דאפי' שם יריחו ימחה לעולם, (ה) ולטעמו של הרמב"ם לאיזה צורך נאסר זה, ואף דיש לדחוק דזה אסור מטעם אחר, מכל מקום לא נוכל לסמוך על טעמים שלא נתבארו בדברי חכמי הגמרא. אולם באמת לא מצינו שיזכירו בפוסקים דין זה שאסור לבנות עיר יריחו. ואולי יש לומר כיון שמצינו בתוספתא סוף סנהדרין ובירושלמי (סוף פ"י) מאחר שהיא נבנית מותר אף ליישב בה, כדכתיב (מ"ב ב) ויגשו בני הנביאים אשר ביריחו אל אלישע. א"כ י"ל כמו כן כיון שכבר נבנית וידענו שבזמן בית שני היתה עיר גדולה וישבו בה, בודאי נפקע ג"כ האיסור, כיון שאחר נפילתה כבר נבנית והוי עיר אחרת ופנים חדשות באה לה, שוב ליכא איסור אף בבנין. וגם כיון שישבו שם בני נביאים דוחק לומר דהיא איסור בנין בעיר, אלא ודאי כיון שכבר נבנית, ומותר לשבת בה שוב נפקע אף איסור בנין, ואף אחר שנחרבה, ולכך לא הזכירו הפוסקים איסור בנין כמוזב.

אני (ו) נסתפקתי באתרוגים מיריחו אם לברך עליהם. ויעיין בתענית כ"ו הגיע זמן המשמר לעלות חצי המשמר עולה לירושלים, וחצי המשמר עולה ליריחו, כדי שיהיו אלו שביריחו מספקים מים ומזון לאחיהם שבירושלים, ויש לדבר טובא מזה עכ"ל.

ה. ועי' בילקוט שמעוני יהושע רמז ט"ו הלשון אמר ר' ברכיה כעיר הגדחת עשאה, ונראה שהיא מהספרי דברים י"ג פ' י"ז, והיתה תל עולם וכה"א וישבע יהושע וגו' ארור האיש אשר יקום ובנה וכו' ועי' עו"ש בילקוט הלשון עשאה חלק להקב"ה. וברד"ק עה"פ והיתה העיר חרם וגו' שעשה את יריחו כתרומה מפני שנכבשה ראשונה. ובמלאכת שלמה על משניות פ"ג דתמיד מ"ח שכ' בשם מזור הרב החסיד (הכוונה להר"ר בצלאל אשכנזי בעל השט"מ) וז"ל ודוקא ביריחו היה נשמע ולא בשאר צדדים מפני שיריחו היתה כמו תחת ירושלים מפני שהיא תחלת כבוש א"י וכמו שתרומת דגן צריך לתרום, כן בתרומה א"י עצמה ובשביל כך החרימה יהושע להיות קודש, לפיכך היא כמו ירושלים, והיו נשמעים בה כל הנד דקתני כדי שירגישו בני אדם שביריחו יש כמו כן קצת קדושה כמו בירושלים וכו'.

ו. לפי הגראה השאלה ע"ד אתרוגים מיריחו היא הוספה מהרה"ג ר' מנחם נתן אוירבאך מחבר הספר אורח נאמן על או"ח נכדו של הרה"ג ר"מ אוירבאך אשר התשובה היתה מונחת בצלו. כי מצאתי בס' חמדת ישראל להרה"ג רמ"ד מדוואררט בקונטרס נר מצוה, במצוה כ"ג שכ' וז"ל ובדיעבד יש לעי' על הפירות אם מותרין אה, ונתעוררתי בזה ע"י ידידי הרב חרריף שלשלת היוחסין מו"ה מנחם נטע נ"י מאה"ק תובב"א ששאל אותי בדבר אתרוגי יריחו, עי"ש ששקל וטרי בזה ונשאר בצ"ע.

שערי תורה — קונטרס ד'

סימן מ"ב

תשובה מר' חיים ברלין

(כ"ה פה יעליסאוועטגראד)

נפלאתי על מורגו ומאור עינינו הרמב"ם ז"ל, שהניף בשלש עשרה נפה את כל התורה כלה, ולא הניח דבר אחד מדיני תורתנו הקדושה שבכתב ושבעל פה, מכל האמור בשני התלמודים ובכל הברייתות, שלא הביאם בספרו הגדול. ומדוע זה השמיט להביא בהלכות מלכים את גזרת יהושע בן נון, מה שהשביע והחריים, שלא לבנות עיר יריחו. ולפי הנראה כמו שהסכימו בית דין של מעלה על ידו, על חרמה של יריחו שיהא כל שללה קודש וחרם, כדאיתא בירושלמי שלהי ברכות מהא דכתיב הטא ישראל. ולא יהושע גזר, אלא מלמד שהסכימו ב"ד של מעלה עמו. כן ודאי, הסכימו ב"ד של מעלה גם על אלתו ושבועתו, שהשביע שלא לבנותה עוד מהא דנענש חיאל בית האלי, שעבר על לטותא דידיה.

והנה בדבר עיר יריחו עצמה, הניח בתוספתא סנהדרין פ' י"ד, ובירושלמי שלהי פ' חלק דמאחר שנבנתה, הותרה לישב בה. וכן הוא אומר ויגשו בני הנביאים אשר ביריחו אל אלישע. ונראה, שתיכף אחרי שהחריבה יהושע, בנאוה הכנענים והותר אז גם לבני ישראל לישב בה. כמו שמצינו, תיכף אחרי מות יהושע, בס' שופטים א' י"ו ובני קיני חתן משה עלו מעיר התמרים, והיא יריחו כדכתיב בפ' וזאת הברכה ל"ד ג'. הרי שבני קיני ישבו ביריחו. וכן בימי דוד מצינו שאמר לעבדיו (שמואל ב' י' ה'), שבו ביריחו. ואח"כ בימי בית שני, הרי משנה שלמה שנינו במס' תמיד פ"ג משנה ח', שביריחו שמעו את כל הגעשה בבית המקדש. הרי שישבו אז בני ישראל ביריחו. והוא על פי התוספתא והירושלמי הנ"ל שאחר שנבנתה, מותר לישב בה. והוא גם עפ"י הידוע בהלכות נדרים בירושלמי פ' השותפין הלכה ג' נפל ובנאו, לית הוא. והכי קיי"ל בשו"ע יו"ד סי' רט"ז סעיף ה' דאם אמר קונם לבית זה שאני נכנס בו, אם נפל ובנאו אפי' במקומו וכמדתו הראשונה, מותר. אלא שאם עבר ישראל ובנאו לכאורה תליא בפלוגתא דאביי ורבא, אם אי עביד מהני. ולרבא דאי עביד לא מהני, יהא אסור לישב בה. אבל אי אפשר לומר כן. דא"כ יקשה בסוגיא דתמורה שם ו' ב', דמקשה במאי קא מיפלגי אביי ורבא, אמאי לא משני, דאיכא בינייהו הא. אלא ודאי, דגם לרבא דאי עביד לא מהני, ג"כ מותר לישב בה אפי' עבר ישראל ובנאו. וכמס' התוס' בסוגיא שם ו' א' ד"ה והשתא דבכל איסור שהוא בדא מלבו, לא אמר רבא דלא מהני.

והכי נמי באיסור זה. הרי מתחלה גזרו עליו יהושע ובית דינו מעצמם, כדאיתא בירושלמי שלהי ברכות הנ"ל. אלא שאח"כ הסכימו עליו גם ב"ד של מעלה, והוי כאיסור שבדא מלבו דלכולי עלמא אי עביד מהני.

ומבואר מכל זה, דיריחו כבר היתה בנויה בימי השופטים, ובימי דוד המלך. וכל זה היה קודם לימי אחאב, אשר בימיו בנה חיאל בית האלי את יריחו והוי כבר ישראל יושבים בה. ומה שנענש חיאל בית האלי, על כרחך, לא משום שבנה את יריחו, אלא שבנה עיר אחרת על שם יריחו. וכן אמר באמת ר' שמעון בן אלעזר בתוספתא דסנהדרין פ' י"ד שם, לא אותה בנה, אלא אחרת בנה. ורש"י בסנהדרין קי"ג א' ד"ה 'את יריחו' כתב, דלא איתפרש הא מגלן. ומהרש"א שם בחידושי אגדות נדחק בזה.

ולדברינו הוא מוכרח, ואי אפשר כלל לפרש שבנה את יריחו, דהרי כבר היתה בנויה ועומדת. והנה מזה שנענש חיאל בית האלי, על שבנה עיר אחרת בשם יריחו, מבואר דהגם שהישיבה ביריחו כבר הותרה אבל הגזירה שגזר יהושע, שלא לבנות עיר אחרת על שם יריחו לא הותרה, ואשר על כן, לפלא על הרמב"ם, שלא הזכיר בחבורו על ענין זה כלל, מכל עיקר גזרת יהושע. ובזמנינו שרבו מושבות חדשים באה"ק, והמיסדים קורין להן שמות כרצונם, יש להזהירם באיסור לקרוא שם יריחו. ומי זה יוכל בזמנינו להתיר גזירת יהושע בן נון, ולטותא דידי' ח"ו. ולהמזהירם ולנזהרם תבא עליהם ברכת טוב מהאל הטוב.

חיים ברלין
החופ"ק והגליל